

A visszasírt Trabant országa?

Kurír interjú

Földindulás volt a választások első fordulójában, sokan még égszakadásról is beszélnek. Hátravan ugyan még egy menet, ám vannak már most vitathatatlan tapasztalatai a voksolásnak. Csepeli György szociológussal ezek egy részét igyekeztünk sorra venni.

Kurír: - A választások első fordulójának elemzéséből eleddig hiányzik az egyes pártok teljesítményének értékelése. Az MSZP győzelme várható volt a közvélemény-kutatások alapján, de az arány mindenkit meglepett. Akár az abszolút többséget is megszerezhetik a szocialisták. Mi volt győzelmük oka? A nosztalgia, a szakértelem hangsúlyozása, Horn mértékletessége, netán a kormány negatív kampánya hajtotta malmukra a vizet?

– A választások első nyeresége, hogy megtörtént, mégpedig magas részvételi aránnyal. Ami az MSZP sikerét illeti, a dolog a Kádár-rendszer vége felé induló felhígulással kezdődött. Ami 1990 után jött, még meg is szépítette a múltat. Szelényi Iván hívta fel elsőként a figyelmet arra, hogy négy éve afféle látszatgyőzelem történt a szocializmus felett. A diadal kétségkívül megszületett a munkásórség, a munkahelyi pártszervezetek tekintetében s a szovjet csapatok kivonulásában, vagyis a szocializmus elnyomó tulajdonságaiban. A szívekben azonban az ügy nem halt meg, s az úgynevezett „tanult tehetetlenség” állapotában élt az ország népe. Ez az az állapot, amikor bizonyos mértékig gyerekként élek, egyfajta sóvárgásban, hogy nekem, jár az ingyen iskola, az egészségügy, a lakás, s általában az élet költségvonatkozásaival nem nagyon kell törődnöm, mert a központi gondoskodó hatóság jobbra megoldja ezt. Ez az érzet is felerősödött, mert megnőtt a létbizonytalanság. Nem szoktunk hozzá, hogy alkalmazkodjunk a versenyhez, hogy egyesek előrejutnak, mások lemaradnak, s még a munkahelyünket is elveszíthetjük. A kormány pedig nem törődött azokkal, akik erre nem készültek fel, mert önhibájukon kívül képtelenek gyorsan vállalkozókká, menedzserekké lenni, pláne kivinni a piacra a képességeiket, amikkel addig a kofa szintjén tudtak tárgyalni. A szépre kezdtünk emlékezni: a Trabantra, az olcsóságra, s az utóbbi néhány év csalódásaira. Profi kampányt mutatott be az MSZP, ehhez járult még a koalíció otrombasága, megszállta az elektronikus sajtót, belekergetve ezzel a társadalmat egy újabb stresszhelyzetbe, hogy minden rágalmazás ellenére okkal a támadottak javára voksoljon.

Kurír: - Átértékelheti-e az új trend 1956 megítélését, tekintettel arra, hogy Horn Gyula karhatalmista múltja szlogen lett az MDF számára, pedig róla mindenkinek a keletnémetek kiengedése jut eszébe? Az utolsó pillanatban is barlangokat kerestek a Köztársaság tér alatt. Ezekből nem lett szavazat. Úgy fest, 1956 ma nem kulcskérdés.

– Orwell mondta egykor, semmi sem olyan bizonytalan Közép-Európában, mint a múlt. Volt itt annyi rendszer- és ideológiai váltás, hogy természetessé lett, az urak óhaja: rávetni magukat

a történelemre. Ettől függetlenül nem hiszem, 1956-ot bárki átértékelné, azt sem gondolom, hogy ez leláncolná az új érkezőket. Inkább a kampányidőszak keresztes hadjáratának része volt ez.

Kurír: - Az SZDSZ viszont felülmulta a várakozást, hiszen egy hónappal ezelőtt is 15 százalékot a pártnak jósoltak az optimisták. Talán Kuncze Gábor markáns felbukkanása, talán Fodor Gábor érkezése, talán a bal és jobboldal alternatívájaként erősödő liberális gondolat hozta meg a sikert.

– Az SZDSZ helyzete igen nehéz volt a kampány előtt. Erről ők maguk is tehetek, hiszen jelentős belső problémákkal kellett megküzdeniük. Kezelnit kellett az eredeti radikális antikommunista irányzatot a házon belüli eklektikusabb vonallal, s ez mindenkit összezavart a párt háza táján. Szinte a gödörből jöttek ki tehát egy igen kulturált, méltóságteljes kampánnyal. Kuncze felbukkanása kétségkívül jót tett, hiszen a mindenkori miniszterelnökökre jellemző manírok nélkül művelte szerepét. Fodor még csak erősítette ezt az irányt, s megemlítendő Pető Iván szerepe, aki elfoglalta a neki való helyet, ahonnan integrálhatja az SZDSZ híveit, a régieket és újakat. Ha mindehhez vesszük a tömegkommunikáció ködösítő hadműveleteit, elmondhatjuk: velük csoda történt.

Kurír: - Az MDF harmadik helye csalódás híveik számára, de a 12 százalék még inkább elgondolkodtató. Itt is több ok sorakoztatható egymás mellé: a negatív kampány bumerángthatása, az MDF jobboldali töredékpártokra történt osztódása, az alapítványok és a privatizáció körüli botrányok, a médiaháború kiobbantása mind ellenük dolgozott május 8-án.

– Előre lehetett látni az eredményüket, pontosabban eredménytelenségüket. A közvélemény-kutatások ezt alátámasztották, csak ők ezt nem vették komolyan. Azt hiszem, ezt a hibát soha többé nem követik el. A felsorolt bűnök kétségkívül igazak, de a politikusi mindig is kicsit bünközeli foglalkozás volt. Jelentős bajnak érzem ugyanakkor, hogy ideológiai alapon vezették az országot, amolyan de ja vu érzéseket erősítve. Mintha fáradt elmével már láttuk volna az itt szembejövő embereket. Mondhatnám a Horthy-temetést, a Mindszenty-kultusz emlegetését, az egyenruhákkal kapcsolatos különös, szenvedélyes kötődésüket a gombokig és kardbojtokig lemenően. Bármilyen furcsa, magyarságukban sértette az embereket a magyarságpropaganda, s kereszténységükben sértette a MDF-kormány által művelt perverz kereszténypropaganda, amely nem a szeretetre, hanem a gyűlöletre buzdított. A másik gond, hogy Antall József halála olyan űrt teremtett, amelyet nem tudtak pótolni. Az MDF-en belül karizmatikusnak mondott személyisége kipusztította maga mellől a taktikai észjárású embereket. Szolgahaddal vette magát körül, akik egy része zsoldos, s mint ilyen, morálisan leértékelendő. A siserehad itt maradt a sír mellett, s nem tudtak mit kezdeni. Ráadásul a médiát átengedték egy még tőlük is jobbra levő csapatnak, így paradox módon ők sem tudták kihasználni az ott kínálkozó lehetőségeiket. Házon belül nincsenek meg a személyi feltételei egy nemzeti-konzervatív középpárt erőteljes létezésének, amelynek pedig helye lenne a politikai palettán. Egyesek megpróbálták „helyen lenni”, de lötyögős lett a gúnya.

Kurír: - Az FKGP negyedik helye meglepetés, hiszen kevesebb voksra számított a közvélemény. Úgy tűnik, Torgyán József tud valamit a magyar néplélekről, annak vonzódását az operett világához.

– Rájuk nem is vonatkozik, hogy lecsúsztak a dobogóról, inkább az előkelő negyedik helyezést illik hangsúlyozni. Pedig már-már hajlottunk arra, hogy nem létező pártnak tituláljuk őket. Haló poraiból támadtak fel, s ha Antall József élne, nagyon csodálkozna, mire volt képes az ő lebesúgózott, sokszor kiátkozott Torgyánja. Elég nagy pártot gründolt ugyanis, éppen az ön által említett operett külsőségek felhasználásával. Valóban a Csárdáskirálynő jelent meg, minden kellemével és álságával együtt. Tudjuk ugyan, hogy nem rózsaszín a világ, de miért ne higgyük, hogy az. Torgyán rendezte ezt a népszínművet, s felesége oldalán el is játszotta. Tartós jelenlétére számíthatunk. Ráadásul a sziporkái kerülnek a vaskos-véres Csurka-frázisokat, amelyeket rosszabb pillanataiban Für is felidéz.

Kurír: - Ellentmondásosságára jellemző, hogy a választások napján este fél kilenckor, este tízkor is pártja lehetséges győzelmét jósolta amikor már mindenki mindent tudott. Ugyanakkor az egyesült kisgazdákat és az Agrárszövetséget nem létező képződménynek nevezte, s ebben bizony igaza lett.

– A blöff és a realitásérzék sajátos kombinációja ez, keverve az ügyvédi rafinériával, s a Mikszáth-regények hangulatával. Jelenléte bizonyítja, hogy erős a politikai tradíció Magyarországon.

Kurír: - A Fidesz sorsa külön tanulmányt érdemelne: hogyan veszíthetett egy párt húsz százalékot egy esztendő alatt. A baj ott lehetett, amikor Orbán Viktor váltást hajtott végre a párt irányvonalában. A nemzeti liberalizmus az MDF külön ágát képviselte Kulin-Debreczeni-Elek urakkal de ez ott sem jött be. Úgy fest, ez az irányzat nem bír támogatókkal, ha van ilyen egyáltalán. Ráadásul a romlatlan ifjúság illúziója is elrepült, Fodor csúnya körülmények között távozott. Mindez már elég a bukást jelentő hét százalékhoz.

– Valóban drámai szenzáció, hogy ilyen sokan nem a szívükre, hanem az eszükre hallgattak. A kudarc döntő tényezői között első az ön által is vázolt módosítás. Elképzelt társadalomba próbálták a hajót irányítani, csakúgy, mint Antall tette. Orbán azonban van akkora tehetség, hogy előbb-utóbb ezt a táborot megtalálja. A kampányban is hibáztak, hiszen a jópofa narancsos ötlet ma már hatástalannak bizonyult. Ráadásul a lazára hangszerelt szlogenek ellentétben álltak a kőkemény polgári-konzervatív retorikával. A fiatalság is visszaütött, mert mohók voltak. Alapszabály, hogy hatalom kell, mert minden politikus ezt akarja, de nem szabad ennek megjelennie. Orbánék nem tudtak uralkodni magukon, holott Antall ebben zseniális volt, elhitette, hogy kizárólag a nép felemelése vezérli. A Fidesz nem tudta eloszlatni az éhes farkasok látszatát, akik morális kötöttségek felrúgása árán is hatalmat akarnak. Ehhez jött Fodor rút elbocsátása, a székházügy, az autókölcsönző körüli botrány. Orbán tehetséges ember, de Fodor is nagyon az, s ahelyett, hogy előbbi kihasználta volna ezt a páratlan kombinációt, elzavarta a vezetésre éppúgy alkalmas társat. Bánhatja, mert Fodor immár az SZDSZ-ből árasztja türelmes egyéniségét, amelyre rajta kívül csak Göncz Árpád képes.

Kurír: - A KDNP tagsága is szomorú, hiszen végül is ártott nekik a koalícióban való részvétel, késő volt az MDF bajuszának cibálása privatizációs ügyekben. Stabil, ám kis párt lettek, továbbra is a nagy testvér árnyékában.

– Alapvetően személyi problémákkal birkóznak. Ideológiai rendszerük igazolt, nemzetközileg elfogadott. Nincsenek viszont hiteles, varázsos embereik, akikkel ez a nézetrendszer közzétehető. Kihagyták magukból a Barankovics-párt iránti, még bizonynal meglevő rokonszenvet. A széleken viszont fogékonyak tűntek a keresztényietlen ideológiákra, gondolok a MIÉP-pel való viszonyukra, s ezt a választók nem díjazták.

Kurír: - A kis pártok kihullása azt sugallja, hogy egyszemélyes képződmények nem lehetnek tartósak. Kiestek a máshol csalódott emberek gründolta pártocskák, a Palotás, Nagy Tamás, Zwack, Pozsgay, Csurka, Király Zoltán személyéhez kötődő csoportok.

– Kudarcuk oka, hogy a választási szisztéma lehetetlenné teszi újak bekerülését a parlamentbe. A zártkörű klub még zártabb lett, igaz, nemhogy az öt, de a négy százalékot sem érték el. Az egyszemélyes pártokban nincsenek személyes ellensúlyok, garanciák, ezért nem tragédia, hogy, nem jutottak elég szavazathoz.

Kurír: - Azért a fent említetteken kívül lesznek még érdekes hiányzók: Király B. Izabella, Dénes János és mások.

– Ezek színfoltok voltak, ki így, ki úgy, de jobb, ha felelősségteljes törvényhozói munka folyik a parlamentben. Úgy is vélem, a nívó magasabb lesz az új Házban, mint a régiben volt. Dicséretet érdemel az eddigi gárda is, nem könnyű helyzetben kerültek oda, tapasztalatok nélkül. Ők egy tanulási folyamat áldozatai, mint erről már Hankiss Elemér értekezett.

Kurír: - Nyilván az MSZP-re gondol, amelyről Orbán Viktor megemléltette, hogy furcsállaná az SZDSZ közeledését, hiszen a szamizdatkor és az örökmécsesnél történt atrocitások nehezen számolhatók el a szabad demokraták körében.

– Igen, de Orbán azt is tudhatja, hogy Aesopus régen megírta a savanyú a szőlő elméletét. Kicsiny frakcióval csak ilyet mondhat. Tudomásul kell venni, hogy a demokratikus politika nincs tekintettel előzményekre és sérelmekre. A kínálkozó konstelláció ugyanis összérdek lehet, hogy az ország kormányozható legyen, s ne legyen hiábavaló, hogy az emberek elmentek szavazni. És akkor még nem említettem geopolitikai érdekeinket.

Kurír: - A pártrendszer stabilitása is üzenete lett a választásnak. Az MSZP lefedi a baloldalt, annak szocdem ágát is, a liberális értékeket az SZDSZ testesíti meg, míg a konzervatív irányzat egyelőre helyét keresi, de az MDF és a KDNP összemosódásával ez is megszilárdulhat. Az agrárvilág igényeit, az FKGP képviseli, erősítve pozícióit. A szélsőségek kiszorultak, a Fidesz sorsa viszont a legtalányosabb.

– Orbán remélhetőleg tanul Pozsgay és Király példájából; nem lehet túl sok pártban részt venni, hanem gyorsan meg kell találni az igazit. Az MSZP több párt esernyője lett. A hatalom mostantól nagy cement lesz, kérdés, hogyan menetelnek együtt a pozitív technokraták, a

munkásérdekeket képviselő bürokraták és a társadalom négy éve meggyötörtjei. Az SZDSZ jövője annak függvénye, tudnak-e lépést tartani a társadalom dinamizmusával. Nemzedékváltás megy végbe mindenütt, ezzel számolniuk kell. Esélyüket növelheti, ha erősödik a polgárosodás. A szélsőségek inkább jobbról jelentkeznek. Hatalomátvételüktől nem kell tartanunk, sejtjeik legfeljebb morális kárt okozhatnak. Minden combon ejtett késszúrás seb a társadalom testén, még akkor is, ha világszerte tendencia lett jók és rosszak erőszakos különválasztása.